

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DOBRODRUŽNÉ ROMÁNY EMILIA SALGARIHO A KONZUMNÍ
LITERATURA**

Vedoucí práce: PhDr. Josef Prokop, Ph.D.

Autor práce: Tereza Příbková

Studijní obor: IJ

Ročník: 5.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 3. prosince 2013

Poděkování

Za vedení své bakalářské práce bych ráda poděkovala panu PhDr. Josefu Prokopovi,
Ph.D.

Anotace

Hlavním předmětem této práce je rozbor románů Emilia Salgariho a prozkoumání, na základě jakých charakteristik patří Salgariho dobrodružné romány do kategorie konzumní literatury. První kapitola pojednává o konzumní literatuře jako takové, jaké jsou její znaky a vývoj. Druhá kapitola představuje autora samotného. Další kapitoly jsou již věnovány samotným rozborům jeho nejznámějších románů: *Tygři z Mompracemu* (*Le Tigri di Mompracem*, 1900), *Tajemství černé džungle* (*I Misteri della Jungla Nera*, 1895), *Král moře* (*Il Re del Mare*, 1906), které jsou částí cyklu, často nazývaným jako cyklus o Sandokanovi.

Annotation

The main subject of this bachelor thesis is the analysis of adventurous novels written by Emilio Salgari and the characteristic of the literature of consumption. First chapter presents briefly the literature of consumption, its typical features and progress. Second chapter presents the author himself, his life and his writings. The following chapters analyse successively his main novels about *Sandokan*. Especially emphasized are the typical features of the literature of consumption in his work.

Obsah

Úvod	7
Metodika	8
1. KAPITOLA PRVNÍ: KONZUMNÍ LITERATURA	9
1.1. Co je konzumní literatura.....	9
1.2. Znaký, vývoj a klasifikace konzumní literatury.....	11
2. KAPITOLA DRUHÁ: PŘEDSTAVENÍ AUTORA.....	16
2.1. Emilio Carlo Giuseppe Maria Salgari	16
2.2. Emilio Salgari – dílo	18
3. KAPITOLA TŘETÍ: Ciclo Indo-Malese.....	23
3.1. Ciclo Indo-Malese o dei Pirati del Borneo o della Jungla Indiana.....	23
3.2. Tygři z Mompracemu (Le Tigri di Mompracem, 1900)	23
3.3. Tajemství černé džungle (I Misteri della Jungla Nera, 1895)	27
3.4. Král moře (Il Re del Mare, 1906).....	31
4. KAPITOLA ČTVRTÁ: Konzumní literatura v Salgariho díle	33
4.1. Kritika versus Emilio Salgari	33
Závěr	35
LITERATURA.....	39

Úvod

Čtenářská obec se odedávna potýká s obecným problémem, jak definovat co je umění a co je literaturou triviální, okrajovou, zábavnou, neboli konzumní. Uměním je dílo vysoké umělecké kvality, které je pro běžného čtenáře příliš náročné a málo čtivé, a proto rád sáhne po literatuře nevalné kvality, u které si však odpočine a nemusí příliš namáhat své myšlení. Do této druhé kategorie spadá i dobrodružná literatura Emilia Salgariho.

Tato práce si klade za cíl odhalit nejvýraznější rysy konzumní literatury v Salgariho románové tvorbě. Na základě vlastní četby autorových románů v originále i po prozkoumání jejich českých překladů a na základě sekundární literatury vymezím a uvedu příklady znaků, které dokazují, že jsou tato díla právem řazena do kategorie konzumní literatury.

V první kapitole je stručně představena konzumní literatura obecně, její hlavní znaky a vývoj. V následující kapitole je představen sám autor a jeho díla. Další stěžejní kapitoly se postupně věnují rozboru jeho nejznámějších románů – *Cyklu o Sandokanovi*, kde se soustředím na znaky, které jsem si vymezila první kapitolou a vždy uvádím příklady přímo z knih, které dokazují, že Salgariho díla spadají do fenoménu konzumní literatury. Postoji literárních kritiků vůči Salgarimu jsem věnovala samostatnou kapitolu.

V rámci sekundární literatury vycházím zejména z prací: Felice Pozza, Antoniho Faetiho a Vittoria Sartiho. Předmětem práce není hledání nové interpretace, ale shrnutí dosavadních poznatků a jejich reflexe v textu.

Metodika

Než jsem začala psát svou práci, musela jsem si nejprve rozmyslet, jaká autorova díla si k analýze vyberu. Začala jsem tedy tím, že jsem sehnala potřebnou sekundární literaturu a na základě podrobnějšího prostudování autora samotného, jeho tvorby a především obecných znaků, které vymezují díla konzumní literatury, jsem se rozhodla analyzovat cyklus o Sandokanovi, ze kterého jsem vybrala reprezentativní vzorek 3 jeho knih: *Tygři z Mompracemu (Le Tigri di Mompracem, 1900)*, *Tajemství černé džungle (I Misteri della Jungla Nera, 1895)* a *Král moře (Il Re del Mare, 1906)*.

Na základě sekundární literatury, z níž pro mě nejpřínosnější bylo dílo *Oldřicha Sirovátky: Literatura na okraji*, jsem si vymezila znaky signifikantní pro brakovou literaturu. Podle těchto znaků jsem prováděla samotný rozbor knih a soustředila se na několik hlavních aspektů, jako jsou: postavy, děj, jazykový a stylistický projev autora, prostředí, motivy, samotná vnější podoba díla a způsoby, jak je dílo prezentováno potencionálním čtenářům.

Více mne bavilo sbírat informace o samotném fenoménu konzumní literatury, než o autorovi a jeho tvorbě.

1. KAPITOLA PRVNÍ: KONZUMNÍ LITERATURA

1.1. Co je konzumní literatura

„Termín literatura je z doby, kdy písmo bylo jediným normálním prostředkem pro udržení jazykového projevu v podvědomí (lat. littera = písmeno).“¹ Josef Hrabák dále rozlišuje literaturu z hlediska umělecké kvality na několik stupňů: na vrcholu stojí díla tvořící kulturní dědictví nazývaní se díla klasická. Dále, umělecká tvorba v širším slova smyslu sice nepostrádá umělecké ambice, ale nedosahuje vyšších hodnot a časem zapadá. Nejhojnější je literatura zábavná, rekreační, konzumní. Tato díla sice mohou mít slušnou formální úroveň, ale neobsahují žádné tvárné hodnoty a slouží hlavně duševnímu odpočinku. Literatura konvenční a literární brak (triviální literatura) jsou jednotně nazývány paraliteratura a tato díla podle Hrabáka pouze nadbíhají vkusu širokého čtenářstva, jsou sice poutavá a napínavá, ale šíří zastaralé myšlenkové postoje.²

Konzumní literatura, jinými slovy paraliteratura nebo braková literatura, nezřídka vzniká za účelem zisku a jejím hlavním cílem je upoutat pozornost co možná největšího počtu čtenářů, čímž samozřejmě bývá ovlivněn i její obsah. Její snaha o zajímavost a poutavost vede často k vytváření děl za hranicí umění a tím ke vzniku kýče a braku. Označení „brak“ pochází z německého slova „Brack“, což znamená zmetek. Samotný název tohoto druhu literatury v sobě tedy nese už negativní hodnocení. Brak bývá popisován jako: „literatura líčící barvitými efekty různé děje s cílem upoutat čtenářovu pozornost k bezvýznamným věcem postrádajícím jakoukoli výchovnou tendenci, nebo právě naopak jsoucími s výchovnými tendencemi v příkrém rozporu.“³ Hodnotící a ne příliš pozitivní postoj lze vyčíst i z definice termínu v *Slovníku literární teorie* z roku 1977. Ten vymezuje literární brak jako: „Zpravidla prozaické dílo, jehož účelem je poskytovat vzrušení širokým čtenářským vrstvám, a které nedbá na uměleckou a ideovou hodnotu. Vyznačuje se nedostatkem původní invence, chudou a mechanickou kompozicí, potlačením psychologických a vůbec složitějších prvků románové skladby, naivní motivací, nevyplývající z charakteru postav, falešným morálním závěrem a neuměleckostí jazykového projevu (např. kovbojky, dívčí romány). Ekonomické a

¹ HRABÁK, Josef, ŠTĚPÁNEK, Vladimír. Úvod do teorie literatury. Praha: SPN, 1987, s. 10.

² Ibidem, s. 15-16.

³ ŠÁMAL, Petr. Soustružníci lidských duší: lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století: (s edicí seznamů zakázaných knih). Praha: Academia, 2009. s. 221.

ideologické podmínky pro samotné šíření braku vytvořil buržoazní systém.“⁴ Podle mnohých autorů by se literární věda měla od negativních hodnotících termínů oprostit a nalézt společné znaky, díky nimž by se označení „braková literatura“ mělo stát termínem klasifikačním, nikoli hodnotícím.

Vztah takzvané hodnotné literatury vůči literatuře konzumní je napjatý. Způsobila ho domnělá konkurence, která vznikla především tím, že se mnozí literáti, esteticí a jiní kritici těžko vyrovnávali s faktem, že publikum odjakživajevilo nesrovnatelně větší zájem o brak než o umění. Tato konkurence je nesmyslná už jen proto, že například díla Emilia Salgariho nejsou horší než díla Dostojevského, ale jedná se o úplně jiný žánr, jenž má zcela jiné publikum a slouží odlišným účelům. Proč negativně hodnotit konzumní literaturu, když literatura samotná nemá přeci význam jen umělecký, estetický nebo informační, ale má úlohu i zábavnou a rekreační, kterou úspěšně plní právě braková literatura. Z tohoto důvodu by tento druh literatury neměl zůstat mimo pozornost literární vědy a kritiky. Na toto upozorňuje V. Smetáček a V. Voznička v knize *Psychologie literatury* z roku 1975, ale i Oldřich Sirovátka v *Literatuře na okraji*, kde se píše, že: „*Literatura má několik funkcí: nejen estetickou, nýbrž také estetickou a poznávací, dále prestižní a utvrzovací a konečně také zábavnou a rekreační, kdy lidé čtou knížky proto, aby se dobře pobavili, aby zapoměli na denní starosti nebo aby příjemně strávili čas. Tato zábavná, lehká četba se většinou staví proti literatuře umělecké. Avšak to neznamena, že tato zábavná a populární literatura musí být šmahem nízká a špatná.*“⁵ Přitom jednou z odlišností, možná tou nejpodstatnější, v chování spisovatele v uměleckém a konzumním okruhu literatury je, že spisovatel působící v „elitním“ okruhu zvažuje trojí zpětnou vazbu: jednu od kritiky, která mu sděluje, jakým přínosem je jeho dílo ve vztahu k umění a estetice, druhou od literárního trhu, který mu říká, jak velkou část publika zaujal a jak velký ekonomický přínos z něj bude mít a třetí od osobně známých čtenářů, kteří mu interpretují své vlastní čtenářské prožitky. Tento spisovatel nesmí přestat sledovat především vazbu od kritiky. Naopak v konzumním oběhu je spisovatel v dialogu jen s literárním trhem a s jednotlivými čtenáři, kritika sem nezasahuje, neboť nemá k těmto textům co říci.

⁴ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 50.

⁵ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel 1990, s. 7.

1.2. Znaky, vývoj a klasifikace konzumní literatury

Poznat dílo brakové literatury lze často již na první pohled. Má většinou nápadný titul, který slouží k tomu, aby ve čtenáři vzbudil zájem a očekávání a zároveň naznačil, o čem bude dílo pojednávat. Důležitá je atraktivní, barevná, někdy až křiklavá obálka, mající efektně propracovanou grafiku, aby upoutala pozornost potencionálního čtenáře. Z barev převažuje červená a černá nebo i jiná výraznější barva.

Tato díla bývají nezdědka publikována pod nejrůznějšími pseudonymy a jmény cizí provenience znějící exoticky. Tento trend se projevuje zejména u autorů, kteří píší povídky z cizího prostředí, různé westerny, pirátské a cestopisné romány. Pro čtenáře se tak stávají doporučením a známkou toho, že autor je skutečně odborníkem na látku a na prostředí, o kterém píše. Proto také někteří znalci konzumní literatury říkají, že braková literatura je literaturou bez autorů. Na příklad F. Soldan napsal, že „*na autorovi této četby nikterak nezáleží, vždyť je jenom dodavatelem zboží.*“⁶

Často má dílo konzumní literatury podobu sešitového románu. Jednotlivé tituly nezdědka vycházejí ve specializovaných edicích. Ve Spojených státech již v roce 1920 byla založena edice Black Mask a od roku 1941 vychází časopis Ellery Queen Mystery Magazine. V České republice byly na dobrodružné a detektivní romány zaměřené edice Smaragd, Napětí, Magnet, Spirála apod. Tyto romány na pokračování měly vydavatelům zajistit vlastní okruh čtenářů a pravidelných odběratelů a tím také komerční úspěch. Čtenář se nechal zlákat nejen obsahem, nápadnou obálkou a titulem, ale především nízkou cenou, kterou zajistilo to, že vycházely na špatném papíře a měly levný tisk. O těchto specializovaných edicích se zmiňuje Sirovátka: „*Byl-li čtenář trpělivý a pořádný, po čase měl doma celý napínavý román.*“⁷

Dalším znakem konzumní literatury bývá sériovost, která vyplývá z komerčního úspěchu určitého titulu. Autora pak k další tvůrčí činnosti vedou spíše motivy ekonomické, než umělecké. Sériovost není typická pouze pro dobrodružné romány. Obecně se v hojné míře uplatňuje v celé oblasti komerčně zaměřené literatury, jako například v detektivních románech nebo v komiksech a literatuře pro děti (Asterix a Obelix, Batman).

⁶ SOLDAN, Fedor, O literárním braku, Praha 1941, s. 43

⁷ SIROVÁTKA, Oldřich.: Literatura na okraji. Praha: Československý spisovatel 1990, s. 37.

Úspěch komerční literatury tedy záleží na mnoha aspektech. Avšak samotná vnější podoba díla a způsob, jak je prezentováno a nabízeno čtenářům není hlavní příčinou ohlasu populární literatury. Ten tkví především v samotné knize, v tom, o čem a jak autor vypráví. Proto si autoři konzumní literatury vždy vybírají populární a líbivé motivy tak, aby zaujaly co největší počet čtenářů. Většinu knih, které spadají do masové literatury, spojují tedy stejné nebo alespoň podobné motivy. Například pro dobrodružné a detektivní romány je jedním z nejdůležitějších motivů zločin. Ten většinou zkomplikuje život hlavnímu hrdinovi, je mu překážkou na cestě za štěstím a oddaluje happy-end. Čtenářův zájem je pak celou dobu soustředěn na to, jak příběh dopadne. Dalším oblíbeným motivem bývá láska, která je často nenaplněná. Cesta k ní bývá poseta mnoha překážkami, ale vše téměř vždy vede ke šťastnému konci. V dobrodružných románech nesmí chybět ani velké přátelství, které bývá téměř vždy mezi hlavním hrdinou a jeho společníkem. Jedná se vždy o přátelství tak silné, že hrdinové neváhají pro něj položit i život. O tomto se zmiňuje i Oldřich Sirovátka: „*Spisovatelé konzumních románů psali o věcech, které jsou v životě nejdůležitější a nejzávažnější. V jejich románech a povídkách se hraje stále o lásku a život, o majetek a čest.*“⁸

Kromě podobných motivů spojují díla triviální literatury i podobné dějové rysy. Typická je pro některé žánry konzumní literatury jejich epičnost. Hlavním důvodem čtenáře, proč čte komerční romány, je, že se v nich neustále děje něco dramatického, napínavého, nebo dojímavého. Děj plný zvratů je většinou rozvíjen lineárně a chronologicky bez výrazných časových digresí. Na jednoduchost děje triviální literatury upozorňuje Sirovátka: „*Při kompozici konzumního románu se autor vyhýbá komplikacím. Staví děj stereotypně. Řadí epické úseky prostě za sebou, přímočaře, lineárně, podle časového průběhu děje.*“⁹ Jedná se často o chatrný děj plný napětí s jednoduchými, ale senzačními zápletkami, jejichž činitelem bývá mnohdy náhoda. Často se vyvíjí v nápadných kontrastech dobra a zla, chudoby a bohatství, bystrosti a hlupáctví. Dobrodružné romány často také zavádějí do děje nadpřirozené motivy a úvodní záhada tak většinou není vysvětlena racionálním způsobem. Ladislava Lederbuchová se ve své knize *Průvodce literárním dílem* zmiňuje o motivech a tématech, která si autoři brakové literatury volí: „*Vybírá si látky, které provokují*

⁸Ibidem, s. 46.

⁹Ibidem, s. 51.

čtenářovy pudy – sexuální, agresivní, sebezáchovné.“¹⁰ Vyprávění bývá často završeno happy-endem.

Při čtení brakové literatury snadno odhadneme konec a při poměrně zanedbatelných zásazích do textu můžeme změnit i smysl vyprávění. Nejedná se tedy o dílo, které v nás vyvolá chuť se ke knihám vracet, protože už víme, jak to dopadne. Takové dílo by na nás nepochybně zapůsobilo nejen zajímavým koncem, ale i vynalézavostí, atmosférou, jazykovými prostředky apod.

Rovněž jazykové i stylistické prostředky jsou podřízeny hlavním cílům této oblasti literatury – pobavit, rozptýlit, vzbudit emoce. Braková literatura je psána jednoduchým slohem a srozumitelným jazykem, mnohdy plným klišé, patosu a jazykových šablon. Často se uchyluje k prostředkům z knižního a zastaralého jazyka, používá přemrštěná a nadnesená slova a obraty. Události bývají často psány protokolárním a reportážním slohem, na který je zvyklý běžný čtenář novin a časopisů. Populární literatura preferuje ideál snadné četby, zatímco díla umělecké literatury vznikají z autorovy potřeby vyjádřit vlastní vidění světa. Pro autory píšící brakovou literaturu je tedy prioritou, aby byl text jednoduchý, snadno srozumitelný a děj poutavý. Na rozdíl od uměleckého díla, pro který je příznačná jeho komplexnost, braková literatura staví na detailu.

V Encyklopedii literárních žánrů se píše o jednoznačnosti toho, co chce triviální literatura říct: „Populární literatura tedy disponuje menší mírou otevřenosti svého smyslu; ve srovnání s uměleckou literaturou je pro ni příznačné zúžení sémantického pole možných interpretací. Míra její jednoznačnosti a významové uzavřenosti však zdaleka nedosahuje hodnot příznačných pro věcnou literaturu; i ona zachovává obecný princip literární slovesnosti vztahovat se přes konkrétní události a prožitky k obecnému horizontu lidské existence, pociťovanému díky barvitosti a emotivní naléhavosti podání mnohem intenzivněji a osobněji než v případě, kdy o téže problematice pojednává věcná literatura.“¹¹

Dalším charakteristickým znakem konzumní literatury jsou samotné postavy, kterým autoři dávají téměř vždy moderní a zajímavá jména. Postavy jsou většinou dány předem, jsou téměř vždy jednoduché, v průběhu vyprávění se nemění a nemají psychologii. Postava je sice nositelem děje, ale její přítomnost není pro narativ

¹⁰ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie. Jinočany: H & H, 2002 s. 45.

¹¹ MOCNÁ, Dagmar; PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů, Praha 2004, s.502

bezprostředně nutná. Tzvetan Todorov ve své stati *Kategorie literárního vyprávění* cituje názor Borise Tomaševského, který prohlašuje, že „hrdina není pro příběh nijak zvlášť nutný. Příběh jako soustava motivů se může zcela obejít bez hrdiny a jeho charakteristických vlastností.“¹² Jejich povahové a fyzické vlastnosti bývají vyhnány do extrému a nadsázky. Většina hlavních postav se pyšní nadměrným množstvím pozitivních vlastností. Oldřich Sirovátka ve své knize *Literatura na okraji* na základě těchto aspektů upozorňuje na podobnost zábavné literatury s lidovou slovesností.: „Zábavná a konzumní literatura ráda přehání. Podobnou vlastnost má lidová slovesnost: pohádky, pověsti, nebo lidové balady a písně stavějí právě na kontrastech a zveličování. Proto byly několikrát brakové romány přirovnány k pohádce: konzumní a triviální četba je moderní pohádkou pro dospělé.“¹³ Postavy se pohybují v samých kontrastech a hyperbolách. Představují jednoznačně buď stranu Dobra, nebo stranu Zla. Každá postava má k sobě charakterový protějšek, jsou černobílé. Pro čtenáře se hlavní postavy mění téměř ve skutečnou osobu, proto se často objevují v dalších pokračováních, neboť čtenářům snadno přirostou k srdci. Rády mudrují, dávají najevo své nitro a pocity, ale většinou je to přemrštěné a na čtenáře to nepůsobí příliš věrohodně. Hlavní postavou bývá většinou sympatický hrdina, jehož jméno často figuruje i v názvu díla: *Omyl komisaře Palmua* (Mika Waltari), *Maigretova trpělivost* (Georges Simenon), *Podivné námluvy lorda Petra* (Dorothy L. Sayersová), *Pochybnosti otce Browna* (Gilbert Keith Chesterton).

Významnou úlohu v triviální literatuře hraje prostředí. Většina dobrodružných románů se odehrává v cizokrajném prostředí, než ve kterém žije čtenář. Děj se často odehrává v místech, která jsou pro čtenáře neznámá a zajímavá jako jsou pusté lesy, lodě, krásné pláže, honosné vily a zámky. Autor vždy volí lákavá a mimořádná místa.

S paraliteraturou je spojen i nezámek kritiků, na který upozorňuje i Karel Čapek ve studii Marsyas: „*Neboť kritika nemá pokdy, aby si všimla toho, co čtou statisíce neznámých čtenářů. Kritika musí pojednat o sbírce 17 básní, vydaných ve 250 číslovaných výtiscích. Zajímá se o literaturu, ale nezajímá se o její okraj. Jenže na tom okraji se najde ledacos: především lid.*“¹⁴ Literární kritika a literární dějepis se

¹² TODOROV, Tzvetan, Kategorie literárního vyprávění. In: Kyloušek, P.: Znak, struktura, vyprávění. Brno: Host 2002, s. 152.

¹³ SIROVÁTKA, Oldřich.: Literatura na okraji. Praha: Československý spisovatel 1990, s. 51. -52.

¹⁴ ČAPEK, Karel, Marsyas; Jak se co dělá čili na okraj literatury. Praha: Československý spisovatel 1984, s. 145.

konzumní literaturou zabývá jen okrajově, nebo vůbec. Chová se k ní s despektem, neboť je přesvědčený, že literární a kulturní vývoj určují básnická, prozaická a dramatická díla, kterým se přisuzuje nejvyšší hodnota.

Vznik literárního braku můžeme klást až do období vynálezu knihtisku, který umožnil, že se knihy staly levným a masovým zbožím. Předchůdce braku lze spatřit například v kramářských písničkách, knížkách lidového čtení a dále v některých nových typech zábavné a dobrodružné literatury, které vznikly v 18. a 19. století (například historický a rytířský román, salónní román, kriminální a detektivní příběh). Dalším předpokladem pro vznik lidové četby je také všeobecnější gramotnost a dostatečný sociálně-ekonomický rozvoj, poskytující čas na zábavu a prostředky na koupi knih. Proto konzumní literatura mohla vzniknout až ve 20. století.

Podle Oldřicha Sirovátky lze paraliteraturu třídit pouze v hlavních obecných bodech a liniích. Čtenářův vkus se orientuje podle jednotlivých typů a odrůd komerční literatury, podle věku a pohlaví čtenářů, nebo podle toho, zda žijí ve městech nebo na venkově, i podle dalších sociologických měřítek. Vymezil tedy pět základních oblastí paraliteratury, z nichž každý okruh je různě rozsáhlý. Okruh dobrodružství, činů a akce, do nějž spadají Salgariho díla, patří mezi nejrozsáhlejší a nejsložitější a lze jej dělit na podskupiny. Patří do něj dobrodružná četba, četba historická, námořnické a pirátské romány, různé westerny, gangsterské romány a detektivky.

- 1) **Dobrodružství, činů a akce**
- 2) **Hrůzy a strachu**
- 3) **Sentimentu a srdce**
- 4) **Erotiky**
- 5) **Humoru a komiky**¹⁵

¹⁵ SIROVÁTKA, Oldřich.: Literatura na okraji. Praha: Československý spisovatel 1990, s. 18.

2. KAPITOLA DRUHÁ: PŘEDSTAVENÍ AUTORA

2.1. Emilio Carlo Giuseppe Maria Salgari

Emilio Carlo Giuseppe Maria Salgari se narodil ve Veroně 21. srpna 1862 do rodiny drobných obchodníků. Jeho matka byla Luigia Gradara z Benátek, otec Luigi Salgari z Verony. Přesto, že výslovnost Salgari s přízvukem na první slabice je velmi četná, správná výslovnost je Salgàri s přízvukem na druhém „a“. Jedná se totiž o jméno odvozené od rostliny „il salgàr“, což znamená specifický druh vrby.

V roce 1878 začal Emilio navštěvovat benátskou školu „il Regio Istituto Tecnico e Nautico P. Sarpi“, aniž by ji ale úspěšně dokončil a stal se tak námořním důstojníkem, jak si velmi přál. Přesto se celý život tímto titulem rád pyšnil. Jediná jeho námořní zkušenost však byla tříměsíční plavba po Jaderském moři na palubě lodi „Italia Una“. V roce 1881 po neúspěšném dokončení studia se vrátil do Verony, aby začal svou novinářskou kariéru.

Jeho první psaná práce byla povídka *I selvaggi della Papuasias*, kterou napsal ve svých dvaceti letech a která byla vydána milánským měsíčníkem „La Valigia“. V roce 1883 zaznamenal svůj první velký úspěch s románem *La tigre della Malesia*, vydaným veronskými novinami „La nuova Arena“, později roku 1900 znovu vydaným a dnes známým pod názvem *Le tigri di Mompracem*. O tom píše Felice Pozzo ve své knize *Emilio Salgari e dintorni*: „Il 16 ottobre 1883 compare su “La Nuova Arena” di Verona il secondo romanzo d’appendice di Salgari: dopo l’uscita di Tay-See, ambientato in Cocincina, l’attenzione dello scrittore in erba veronese si sposta nuovamente sul sud-est Asiatico e in particolare sul Borneo, con La Tigre della Malesia.“¹⁶ V tom samém roce se stal redaktorem těchto novin, kde publikoval pod nejrůznějšími pseudonymy jako například Ammiragliador a Emilius mnoho známých románů, mezi nimi i jedno z jeho nejznámějších děl *Le tigri della Malesia*.

V roce 1883 vydal po částech dílo *Tay- See*, které bylo v roce 1897 znovu vydáno pod názvem *La Rosa del Dong- Giang*. Následující rok vydal svůj „první“ román *La favorita del Mahdi*, který napsal již o osm let dříve.

¹⁶ POZZO, Felice, Emilio Salgari e dintorni, Napoli, Liguori, 2001, s. 10.

Roku 1887 mu zemřela matka a o dva roky později spáchal jeho otec, trpící nevyléčitelnou nemocí, sebevraždu tím, že vyskočil z okna v domě jeho příbuzných. O tři roky později se Emilio oženil s Idou Peruzzi, divadelní herečkou. Po narození jejich prvorozené dcery Fatimy se rozhodli přestěhovat do Piemonte, kde Emilio dostal smlouvu s vydavatelem Speiranim. Tam však také dlouho nevydržel a v roce 1898 se s rodinou již definitivně odstěhoval do Torina. V Torinu mohl Salgari jednoduše navštěvovat knihovnu „Biblioteca Civica Centrale“ a nacházet exotické příběhy a mapy z cest, které později tvořily základ jeho vlastních příběhů.

Mezi léty 1892 a 1898 byla vydána skoro třetina všech jeho životních děl. Mezi ně patří například: *Il tesoro del Presidente del Paraguay*, *Le novelle marinaresche di Mastro Catrame*, *Il re della montagna*, *Attraverso l'Atlantico in pallone* e *I naufragatori dell'Oregon*.

Na návrh italské královny Margherity di Savoia byl Salgari 3. dubna 1897 poctěn titulem „Cavaliere dell'Ordine della Corona d'Italia“. Ovšem jeho ekonomická situace nebyla příliš dobrá a problémy se ještě znásobily, když jeho manželka psychicky onemocněla a on musel vynaložit značné peníze na její léčbu. V roce 1910 se její zdravotní stav ještě zhoršil a o rok později musela nastoupit do blázince.

Smlouvy dovolovaly Salgarimu psát tři knihy ročně a aby toto tempo udržel, psal tři strany denně. K tomu řídil ještě časopis o cestování. Jeho práce byla finančně i kritikou značně nedocenená, ačkoli u lidí byla velmi populární a jeho díla se dobře prodávala.

Na základě nejen špatné finanční, ale i rodinné situace, vzhledem ke zdravotnímu stavu jeho manželky, se roku 1909 poprvé pokusil o sebevraždu tím, že se propíchl mečem. Tehdy byl nakonec zachráněn, ale 25. dubna 1911 spáchal sebevraždu již úspěšně. Podřezal se žiletkou ve stylu hrdinů ze svých knih s očima vzhůru k nebi. Svým čtyřem dětem nechal dopis na rozloučenou, kde napsal: „*Sono un vinto: non vi lascio che 150 lire, più un credito di altre 600 che incasserete dalla signora...*“

Po jeho smrti se 12. února 1912 socialista a starosta Verony Eugenio Gallizioli nechal slyšet, že popularita Salgariho románů a jeho samotného nezná žádné sociální hranice ani překážky: „*Il mondo dei suoi lettori era chiuso in una cerchia ristretta, ma raccoglieva i suoi fedeli in un egual vincolo di simpatia fra gli studenti e gli artigiani, nella casa ricca, nella casa modesta. Perché quelli di Emilio Salgari sono i romanzi del*

sogno ed educano in pari tempo, aprono la mente del lettore e lo fanno amante dello studio, non solo, ma gli schiudono la via alla speranza, gli suscitano la fede nelle proprie forze, ne temprano lo stimolo alla battaglia della vita, sto per dire, alla voluttà del pericolo e della lotta. Quasi, per ironia della sorte, questo geniale scrittore che creó infiniti fantasmi, che rivestí di oro e gemme tanti personaggi della sua inesauribile fantasia, doveva morire fra le ristrettezze della vita; l'arte alla quale egli dedicó tanta tesoro di ingegno gli fu matrigna. Tributiamo, signori, il dovuto omaggio a questo nostro concittadino.“¹⁷

2.2. Emilio Salgari – dílo

Svět Salgariho knih byl bohužel vždy velmi mlhavý. Falešných knih, které byly Salgarimu přisuzovány, jsou stovky. Přestože měl Salgari milióny čtenářů po celém světě, nikdy nedosáhl takového finančního zajištění, jaké by si byl zasloužil.

Vydavatelé, využívající Salgariho špatných obchodních schopností, nechávali spisovatele téměř v chudobě. Salgari psal často pod různými pseudonymy, o něž se zajímá ve své knize například i Felice Pozzo. „*Emilio Salgari non si sottrassa questa “moda”, anzi, forse piú di ogni altro scrittore della sua epoca, seppe sfruttare con accortezza e ingegno l'espedito degli pseudonimi, aggirando, a fini di guadagno, le clausole e le pastoie contrattuali per meglio rimpolpare le non certo cospicue entrate che i suoi editori – Antonio Donath in primo luogo – gli elargivano e per assicurare alla sempre piú numerosa famiglia un tenore di vita piú decoroso e agiato.*“¹⁸

Mezi Salgarim nejvíce používané pseudonymy patří: Cap. Guido Altieri, E. Bertolini, E. Giordano, G. Landucci, A. Permini, A. Peruzzi, Romero S.

Nejznámější romány

Ciclo Indo-Malese o dei Pirati del Borneo o della Jungla Indiana

Le tigri di Mompracem* (1883)

I misteri della Jungla Nera** (1887)

I pirati della Malesia*** (1891)

Le due tigri (1904) (známý též pod názvem: Sandokan contro la tigre dell'India)

Il re del mare (1906)

¹⁷ GALLO, Carlo, BONOMI, Giuseppe, Emilio Salgari. La macchina dei sogni, presentazione di M. Milani, BUR, Milano 2011, s. 16.

¹⁸ POZZO, Felice, Nella giungla degli pseudonimi salgariani, Bari, Dedalo, 1997, s. 155.

Alla conquista di un impero (1907)
Sandokan alla riscossa (1907)
La riconquista di Mompracem (1908) [originální název: La riconquista del Mompracem]
Il bramino dell'Assam (1911)
La caduta di un impero (vydáno po částech, 1911)
La rivincita di Yanez (vydáno po částech, 1913)

* Vydáno nejprve po částech pod názvem: La tigre della Malesia.

** Vydáno nejprve po částech pod názvem: Gli strangolatori del Gange.

*** Vydáno nejprve po částech pod názvem : La Vergine della pagoda d'oriente.

Ciclo dei Corsari

Il Corsaro Nero (1898)
La regina dei Caraibi (1901)
Jolanda, la figlia del Corsaro Nero (1905)
Il figlio del Corsaro Rosso (1908)
Gli ultimi filibustieri (1908)

Ciclo del Far West

Sulle frontiere del Far West (1908)
La scotennatrice (1909)
Le selve ardenti (1910)

Ciclo delle Bermude

I corsari delle Bermude (1909)
La crociera della Tuonante (1910)
Straordinarie avventure di Testa di Pietra (1915)

Ciclo dei due marinai

Il tesoro del presidente del Paraguay (1894)
Il Continente misterioso (1894)

Ciclo del Mar Giallo o delle Filippine

Le stragi delle Filippine (1897)

Il fiore delle perle (1901)

Ciclo del Leone di Damasco

Capitan Tempesta (1905)

Il leone di Damasco (1910)

Ciclo degli esploratori dell'infinito o ciclo dell'aria

I figli dell'aria (1904)

Il re dell'aria (1907)

Povídky a další menší díla

- 1) Nejvýznamnější řada povídek Emilia Salgariho se skládá z 67 povídek vydaných pod pseudonymem Cap. Guido Altieri v „Bibliotechina Aurea Illustrata“ v Palermu mezi léty 1901 a 1906. Ty jsou dostupné ve třech vydáních: Viglongo, Torino, 1999-2002; Fabbri, Milano, 2005 (Emilio Salgari, L'opera completa, 90 voll. - voll. NN. 49, 53, 58).
- 2) V letech 1935 až 1941 byla vydána edice 96 povídek *I Racconti di Avventure della Sonzogno* v Miláně. V této edici bylo znovu vytištěno všech 67 povídek z předchozí „Bibliotechiny“, kromě povídky *Perduta fra le solitudini dell'Amazzoni*. Většina z nich byla znovu vytištěna s menšími změnami v edici *Novelle Salgari della Carroccio*, v Miláně v roce 1945.
- 3) 13 povídek z edice *Piccole Avventure di Terra e di Mare della Speirani*, vydaných v roce 1905 v Torině ještě pod pseudonymem Cap. Guido Altieri, 7 z nich se nachází v „Bibliotechině“. Ostatní povídky jsou různě rozmístěny vzhledem k tomu, že byly nejdříve zveřejněny v různých novinách a časopisech.
- 4) 17 povídek vydaných jako *Il vascello maledetto* v Miláně v roce 1909. Sbíрка obsahuje 13 povídek vydaných jako *Le novelle marinaresche di Mastro Catrame*, z Torina z roku 1894 a 4 vydané jako *Le grandi pesche dei Mari Australi* z roku 1904, které se jmenují: *Le grandi pesche dei Mari Australi*, *Un'avventura nelle Pampas*, *Una caccia nelle Montagne Rocciose*, *Padre Crespel nel Labrador*.

- 5) 13 povídek vydaných pod názvem *Il brick del Diavolo*, Milano, 1923. Jedná se o výběr 13 povídek, často také představovaných pod dvojitým jménem Salgari-Motta. Autorem všech těchto povídek je Emilio Salgari kromě jedné *Le caccie nell'India*, která je přiřazována právě Mottovi.
- 6) 10 povídek *L'ultimo corsaro*, Firenze, 1934. Zvláštností je, že sborník ve skutečnosti zahrnuje 16 povídek, některé jsou ale podle všeobecného názoru cizího původu a jsou přisuzovány neznámým autorům. Jak také komentuje Vittorio Sarti v Nuova Bibliografia Salgariana: „*Il frequente e svariato uso di pseudonimi, non consoni per Salgari, in una 'produzione minore' peraltro sparsa su riviste e giornali di cui si è perduta traccia, ha reso disperato e 'quasi' impossibile il tentativo di ricostruire l'intera opera dello scrittore*“¹⁹. Je mnoho pochyb o tom, jaké povídky jsou Salgariho a jaké ne, vzhledem k jeho oblibě v používání pseudonymů. Některé zdroje tvrdí, že i povídky *La catastrofe del «New-Castle»* a *I pescatori di capodogli* Salgarimu nepatří, jiné zase, že ano. Zůstaneme tedy u toho, že z této sbírky mu nepatří pouze těchto následujících 6 povídek: *Club degli Avventurieri*, *L'occhio del miracolo*, *La prigioniera del pirata*, *Roburac l'invincibile*, *L'ultimo corsaro*, *Vendetta beduina*. Zbylých deset titulů patří Salgarimu.
- 7) 23 povídek vydaných pod názvem *Storie Rosse*, nové vydání, Marvimo, Milano, 1954.
- 8) *Gli Antropofaghi del mare del Corallo*, Mondadori, Milano, 1995.
- 9) *Un'avventura in Siberia*, Voland, Roma, 1996.
- 10) *Avventure di prateria, di jungla e di mare*, Einaudi, Torino, 1971. Nové vydání: *Il mistero della foresta e altri racconti*, 2002.
- 11) *L'isola di fuoco e altre storie di mare*, Sellerio, Palermo, 1997. (Obsahuje výběr povídek z již zmíněné „Bibliotechina Aurea Illustrata“.)
- 12) *Un naufragio nella Florida*, Mephite, Atripalda (Avellino), 2004. (Obsahuje pouze jednu povídku, která dává název celé knize.)
- 13) *La Nave Fantasma*, Editori Riuniti, Roma, 2006.
- 14) *Le novelle marinaresche di Mastro Catrame*, Robin Edizioni, Roma, 2002.
- 15) *Per Terra e Per Mare*, Aragno, Milano, 2004.
- 16) *I Predoni*, Editori Riuniti, Roma, 2007.

¹⁹ SARTI, Vittorio, Nuova Bibliografia Salgariana alla sezione "I Racconti", Sergio Pignatone Editore, Torino, 1994, pag. 133.

- 17) *Racconti avventurosi*, SugarCo, Milano, 1974
- 18) *I Racconti del Capitano*, Addictions-Magenes Editoriale, Milano, 2006.
- 19) *Schiavi e schiavisti*, Editori Riuniti, Roma, 2007.
- 20) *La stella filante. Alla conquista della luna*, AIEP, San Marino, 2000.
- 21) *Storie con la maschera*, Mephite, Atripalda (Avellino), 2003.
- 22) *Storie di montagna*, Centro Documentazione Alpina, Torino, 2001.
- 23) *Tutti i racconti e le novelle d'avventura*, Mursia, Milano, 1977.
- 24) *I misteri dell'India*, Corinne D'Angelo, Felice Pozzo, Edizioni Simple, Macerata, 2008.²⁰

Kompletní výčet Salgariho románů, jak ho uvádí Felice Pozzo v knize *Emilio Salgari e dintorni*, jsem umístila na konec své práce do použité literatury.

²⁰ POZZO, Felice, *Emilio Salgari e dintorni*, Liguori, Napoli, 2000, s. 299-309 (zde se nachází kompletní výčet Salgariho děl).

3. KAPITOLA TŘETÍ: Ciclo Indo-Malese

3.1. Ciclo Indo-Malese o dei Pirati del Borneo o della Jungla Indiana

Il ciclo indo-malese, nebo *Ciclo dei pirati della Malesia* je soubor jedenácti románů, jejichž děj se odehrává v Indii, přesněji v regionu Assam v Malajsii, občas v Borneu. Hlavní postavy, které se střídají v roli hlavního hrdiny a které se objevují víceméně ve všech románech jsou: Sandokan, Yanez de Gomera, Tremal-Naik a Kammamuri. Jedná se o soubor novel chronologicky jdoucích po sobě, vyprávějících o dobrodružství hlavního hrdiny Sandokana a Portugalce Yaneze, dvou nejznámějších postav, které Salgari vytvořil. Tyto dva hrdiny poprvé představil v knize *Tygři z Mompracemu*, kde nelítostně bojují proti holandským a britským silám, které se je snaží zabít. V následujících románech bojují proti Jamesu Brookeovi, rádžovi Sarawaku, a poté cestují do Indie, kde musí čelit zločinecké bandě oddané bohyni Kálí.

Tituly :

Tygři z Mompracemu (Le Tigri di Mompracem, 1900)
Tajemství černé džungle (I Misteri della Jungla Nera, 1895)
Malajští piráti (I Pirati della Malesia, 1896)
Dva tygři (Le due Tigri, 1904)
Král moře (Il Re del Mare, 1906)
Boj o trůn (Alla conquista di un impero, 1907)
Sandokanovo povstání (Sandokan alla riscossa, 1907)
Návrat na Mompracem (La riconquista del Mompracem, 1908)
Falešný brahman (Il Bramino dell'Assam, 1911)
Pád trůnu (La caduta di un impero, 1911)
Yanezova odplata (La rivincita di Yanez, 1913)

3.2. Tygři z Mompracemu (Le Tigri di Mompracem, 1900)

Celá kniha už na první pohled představuje dílo brakové literatury. Má výraznou, barevně ilustrovanou obálku, na které je vyobrazen sám hlavní hrdina Sandokan. Jeho exotický vzhled, přímořské prostředí, jenž ho obklopuje, dramatický pohled a postoj, přesvědčuje čtenáře o tom, že kniha bude plná dobrodružství a cizokrajných motivů. Obálka je ilustrována Milanem Fibegerem, jenž byl ilustrátorem mnoha úspěšných knih dobrodružné literatury, mezi které patří například díla Karla Maye, nebo Julesa Verna. Hlavní prioritou vydavatelů komerční literatury je zaujmout čtenáře a proto velmi neriskují a jména osvědčených ilustrátorů se často opakují. Tím mají jistotu, že se

obálka bude líbit, což je jejím hlavním cílem. Samotný název knihy *Tygři z Mompracemu* naznačuje, o čem bude kniha pojednávat. Čtenář už podle názvu očekává, že děj se bude odehrávat v prostředí, které je pro něj cizí a zajímavé.

Dalším důkazem, že se jedná skutečně o dílo komerční literatury je způsob, kterým byla kniha vydávána. *Tygři z Mompracemu* je román, který se nejdříve po částech objevoval v časopise „La Nuova Arena“ a to od roku 1883 do roku 1884 pod původním názvem *La tigre della Malesia*. Čtenáři tak trpělivě čekali na pokračování a pravidelně utráceli své peníze za celý časopis. Pokud byli dostatečně trpěliví a shromažďovali si každé vydání, zanedlouho vlastnili celou knihu, která v roce 1900 byla vydána jako tištěná verze pod definitivním názvem *Le Tigri di Mompracem*.

Hlavní komerční úspěch knize však zaručuje chatrný a nikterak překvapivě se vyvíjející děj s jednoduchou zápletkou, která se týká lásky mezi Sandokanem a Mariannou, dvou osob ze zcela odlišných vrstev, kterým není dovoleno být spolu. Výrazné kontrasty jsou obsaženy v celé knize. Na jedné straně stojí dobro, představované hlavním hrdinou Sandokanem a jeho společníkem Yanezem a na druhé zlo, představované evropskými kolonizátory, proti kterým Sandokan tvrdě bojuje. Kontrast chudoby původních obyvatel a zhýralosti a obrovského bohatství kolonizátorů je v knize také patrný. Děj je plný napětí a senzačních zápletek, jejichž činitelem je náhoda. Ta je vidět například v pasáži, kdy je Sandokan při své cestě za Mariannou zraněn, vyčerpán padne do bezvědomí a probudí se právě v domě Marianniného strýce Lorda Jamese Guillonka. Tím se dostane do blízkosti své milované a Mariannu tak poprvé spatří, když ho ošetřuje.

Děj se odehrává v roce 1849 v severní oblasti Bornea a na ostrovech Malajského moře. Zajímavé a exotické prostředí bývá obvyklým znakem populární literatury, zvláště dobrodružných románů. Autor klade důraz na detaily, které upřednostňuje před samotnou komplexností textu. Kniha je plná precizních popisů oblastí. Autor detailně popisuje oblohu, moře, lesy i obyvatele, kteří zde žijí. Mluví o rostlinách a plodech jejich pravými jmény a zmiňuje se také o zvyklostech a tradicích původních obyvatel. Důkazem, že se skutečně jedná o dílo lehké, triviální literatury je to, že děj se nevyvíjí nikterak překvapivě a že již od začátku se dá předpokládat, jak to celé dopadne. Čtenář od začátku tuší, jak kniha skončí, zajímavé je jen to, jak se k tomuto konci hlavní hrdina přes všechny nesnáze dostane. Ani v této knize nechybí happy-end, který je zde

prezentovaný lacinými slovy směrem k Marianne, vítěznými výkřiky a velkými slovy, věnovanými jejímu bezcharakternímu strýci. Sandokan získá svou Mariannu, vezme ji do náruče a svému příteli sdělí, že Malajský tygr sice zemřel, ale Sandokan stále žije.

„ - *Addio pirateria, addio Tigre della Malesia! - mormorò dolorosamente.*(...)

Girò due volte su se stesso, poi cadde fra le braccia della sua adorata Marianna e quell'uomo, che non aveva mai pianto in vita sua, scoppiò in singhiozzi mormorando:
- *La Tigre è morta e per sempre!*... “²¹

Hlavním rysem, který dělá knihu populární u čtenáře, je dobrodružnost a čtivost. Tato čtivost je způsobena především jednoduchostí jeho slohu a celkovou strohostí stylu, kterým Salgari píše. Autor tíhne k zažitým vyjadřovací stereotypům a tím se kniha stává dostupnější a lehce stravitelnou pro širokou veřejnost. Kniha klade důraz na základní emoce jako jsou láska, nenávisť, strach a smutek. Na rozdíl od literatury umělecké, která se tyto emoce snaží spíše analyzovat, se je Salgari snaží v samotném čtenáři vyvolávat. Čtenář se tak lehce vcítí do hlavního hrdiny.

Postavy jsou vedeny přímo do extrému. Nejvýznamnějším charakterovým znakem hrdiny Sandokana je jeho odvaha. Nezáleží se nikdy ničeho. To je patrné například v pasáži, ve které Yanez upozorňuje na nebezpečí, které Sandokanovi hrozí, pokud se vydá do Labuanu. Sandokan i přesto, že ví, že mu hrozí smrt, neustoupí a hodlá bojovat. Je velmi sebevědomý a jistý si svou silou. Když Yanez popisuje jeho nepřítele jako Lva, který očekává svou kořist, Sandokan mu odpoví: „ *Ma incontrerà la Tigre! - esclamo Sandokan, stringendo i pugni e fremendo dai piedi al capo.* “²²

Sandokanova postava v knize představuje dokonalého hrdinu, který strhuje čtenáře až mytickou silou, kvůli které je obávaným pirátem. Na druhou stranu je věrným přítelem s velkým smyslem pro spravedlnost, jenž ani na chvíli nezaváhá zasáhnout, pokud vidí, že je na někom páchána nespravedlnost. Proto je ve své komunitě obdivován téměř jako „nadčlověk“ a tak ho autor prezentuje i svým čtenářům. To je vidno v pasáži, kdy se vydává do Labuanu a posádka vykřikuje: „Ať žije Malajský tygr!“, když se loučí se svým přítelem Yanezem:

„*Sandokan balzò nella baleniera e, con pochi colpi di remo, raggiunse i prahos, i quali stavano spiegando le loro immense vele. Dalla spiaggia si alzò un immenso grido.*

²¹ SALGARI, Emilio, *Le tigri di Mompracem*, a cura di Silvia Masaracchio, Collana Bacheca Ebook, 2011, s. 357

²² *Ibidem*, s. 13.

- *Evviva la Tigre della Malesia!* ²³

Marianna je zase popisována jako nejkrásnější dívka, kterou kdy kdo spatřil. Na začátku knihy ji Sandokanův přítel Yanez popisuje: „ - *Mi dissero che ha i capelli biondi come l'oro, gli occhi più azzurri del mare, le carni bianche come l'alabastro. So che Alamba, uno dei nostri più feroci pirati, la vide una sera passeggiare sotto i boschi dell'isola e che fu tanto colpito da quella bellezza da fermare la sua nave per meglio contemplarla, a rischio di farsi massacrare dagli incrociatori inglesi.* ²⁴

V knize nechybí žádný z motivů, o kterých jsem se zmiňovala již v první kapitole, vedle motivu lásky stojí motiv velkého přátelství “na život a na smrt”, které představují hlavně dvě postavy: Sandokan a jeho nejlepší přítel portugalec Yanez. Obě postavy jsou z odlišných kultur, přesto mezi nimi vznikl vztah, pevnější než skála. Důkazem je i to, že se navzájem oslovují „bratře“. A nespočetněkrát riskují život jeden pro druhého. Jejich hluboké přátelství je patrné třeba v pasáži, kdy Yanez lituje, že se Sandokan o Marianně dozvěděl, má o něj strach a loučí se s ním. Ví však, že přesvědčovat ho, aby se nikam nevydával, nemá cenu:

„ - *Tutto è pronto - disse questi. - Ho fatto preparare i due migliori legni della nostra flotta, rinforzandoli con due grosse spingarde.*

- *E gli uomini?*

- *Tutte le bande sono schierate sulla spiaggia, coi loro capi. Non avrai che da scegliere le migliori.*

- *Grazie, Yanez.*

- *Non ringraziarmi, Sandokan; forse ho preparato la tua rovina.*

- *Non temere, fratello mio; le palle hanno paura di me.*

- *Sii prudente, molto prudente.*

- *Lo sarò e ti prometto che, appena avrò veduta quella fanciulla ritornerò qui.*

- *Dannata femmina! Strangolerei quel pirata che per primo la vide e ne parlò a te.*

- *Vieni, Yanez.* ²⁵

²³ Ibidem, s. 18.

²⁴ Ibidem, s. 10.

²⁵ Ibidem, s. 16.

3.3. Tajemství černé džungle (I Misteri della Jungla Nera, 1895)

Čtenářům konzumní literatury imponují nápadné tituly. Takový je i název knihy *Tajemství černé džungle*, který u čtenáře vzbuzuje zájem a očekávání a předem napovídá, kam bude děj situován. Obálku české verze vydané nakladatelstvím Magnet-Press roku 1991 doplňuje barevná až křiklavá kresba Tremal-Naika a jeho lásky Ady, kteří se drží pevně v náruči, mají dramatické pohledy, jsou exoticky oblečeni a za nimi jsou umístěny palmy. Už samotný obal, který byl pro velký úspěch první knihy *Tygři z Mompracemu* znovu ilustrován Milanem Fibegerem, tedy naznačuje, že se v knize znovu objevuje motiv lásky a že se děj bude odehrávat v exotickém prostředí.

I u *Tajemství černé džungle* se nakladatelé snažili z díla vytěžit maximum, a proto bylo vydáno hned několikrát. Poprvé bylo vydáno na začátku roku 1887 pod názvem *Gli strangolatori del Gange*, jako příloha periodika „Il Telegrafo“. Mezi léty 1893 a 1894 se objevuje pod názvem *L'amore di un selvaggio* v novinách „La Provincia“ v Benátkách. Až v roce 1895 vyjde tištěný román díky janovskému vydavateli Antoniu Danathovi pod názvem, pod kterým je znám dodnes.

Jak jsem se již zmínila, jedním ze znaků, který je pro brakovou literaturu charakteristický, je sériovost. Autor se snaží z úspěchu jedné knihy vytěžit co nejvíc a tak píše neustálá pokračování. Čtenář si snadno zvykne a oblíbí hlavní hrdiny a touží se s nimi střetávat i nadále, proto se stejné a osvědčené postavy často znovu objevují i v dalších knihách. Jinak tomu není ani u Salgariho děl. Události tohoto románu se prolínají s dobrodružstvím Sandokana a pokračují v následujících příbězích: *I pirati della Malesia* (1896), *Le due Tigri* (1904) a *Il re del mare* (1906). Dva hlavní protagonisty příběhu Tremal-Naik a Kammamuri se objevují také v románech: *Alla conquista di un impero* (1907), *Sandokan alla riscossa* (1907) a *La caduta di un impero* (1911).

U populární a zejména dobrodružné literatury, je často kladen důraz na prostředí, ve kterém se děj odehrává. Kniha *Tajemství černé džungle* je situována do překrásné Indie. Dílo je bohaté na pečlivé popisy exotických oblastí a scénérií, které jsou typické pro Salgariho styl. I přesto, že tuto oblast Salgari nikdy nenavštívil, jsou jeho popisy velmi přesné, založené na četných a pedantských studiích různých knih, map, esejí a diářích. Autor se nás snaží ve svých knihách fascinovat světy, které jsou nám neznámé.

Tentokrát se jedná o indickou džungli se zdevastovanými mokřály u ústí řeky Gangy. Obdivuje zde především divokou přírodu a snaží se, aby se čtenář cítil být součástí tohoto nevídaného a neobvyklého světa. Salgari v knize popisuje nejen pro nás neznámé krajiny a zvyky domoradců, ale také exotické rostliny. Například když píše o specifickém druhu bambusu, nazývaném bans tuldo, je jeho popis až encyklopedicky přesný: „*La via era difficile ed intricatissima. Il terreno era coperto, fin dove poteva giungere l'occhio, da una rete fitta fitta di bambù che si rizzavano ad un'altezza veramente straordinaria. V'erano colà i cosiddetti bans tulda, coperti di foglie grandissime, i quali, in meno di trenta giorni, acquistano un'altezza che sorpassa i venti metri ed una grossezza di trenta centimetri. I behar bans, alti appena un metro, col fusto vuoto ma forte ed armato di lunghe spine, ed una varietà numerosa di altri bambù conosciuti comunemente nelle Sunderbunds col nome generico di bans, i quali si stringevano così davvicino, che era d'uopo servirsi del coltello per aprirsi un passaggio.*“²⁶

Ani z hlediska postav není tento román mezi triviální literaturou nikterak vyjimečný. Stejně jako v první knize *Tygři z Mompracemu* i zde jsou zejména tři hlavní hrdinové: lovec hadů Tremal-Naik, jeho věrný sluha Kammamuri a překrásná angličanka Ada, vyhnáni do extrému. Postava Tremal-Naika představuje ztělesněné dobro. Je přehnaně dokonalý nejen svým charakterem, ale i po fyzické stránce. Na začátku knihy je popisována nejen jeho dokonalá, urostlá postava, ale i běloskvoucí zuby, souměrné oči, vysoké čelo a dokonalá pleť. „*Era un bel tipo di bengalese, sui trent'anni, di tinta giallastra ed estremamente lucida, unta di recente con olio di cocco, aveva bei lineamenti labbra piene senz'essere grosse e che lasciavano intravedere un'ammirabile dentatura; naso ben tornito, fronte alta, screziata di linee di cenere, segno particolare dei settari di Siva. Tutto l'insieme esprimeva una energia rara ed un coraggio straordinario, di cui mancano generalmente i suoi compatriotti.*“²⁷ Autor Tremal-Naikovi nadělil nepřeborné množství dobrých vlastností a v určitých pasážích knihy působí, že má až mýtické schopnosti. Například když Tremal-Naik slyší blížící se nebezpečí a ostatní nic netuší, tak sám o sobě prohlásí, že má příliš citlivé uši na to, aby se jimi dal oklamat.

²⁶ SALGARI, Emilio, *I Misteri della Jungla Nera*, a cura di Silvia Masaracchio, Collana Bachecca Ebook, 2011, s. 47.

²⁷ *Ibidem*, s. 7.

„- *Kammamuri - mormorò con un filo di voce. - Sta' in guardia.*

- *Cos'hai veduto? - chiese il maharatto, trasalendo.*

- *Nulla, ma ho udito un rumore che mi è nuovo.*

- *Dove?*

- *Mi parve che venisse da sotto terra.*

- *È impossibile, padrone!*

- *Tremal-Naik ha gli orecchi troppo acuti per ingannarsi.*“

Postava anglo-indky Ady, dcery anglického úředníka, do které se Tremal-Naik zamiluje a chce ji osvobodit, neboť byla unesena krvelačnou sektou následovníků bohyně Kalí, je popisována jako krásná, snad nadpřirozená bytost, které kromě jejího dokonalého vzhledu byla nadělena i velká odvaha a ctnost. Postava Kammurami přirozeně nepředstavuje toho nejodvážnějšího hrdinu, jak je tomu u Tremal-Naika, ale je vyhnána do extrému z hlediska jeho věrnosti a přátelství na život a na smrt, které mu onu statečnost dodává a vede ho k činům, jenž by sám od sebe nikdy nedělal, ale pro svého nejlepšího přítelele a pána je ochoten udělat cokoli. Polaritu k dobru představují takzvaní Thugs, sekta krvelačných následovníků bohyně Kalí a především jejich šéf zlomislný Suyodhan.

Román je bohatý na laciné napětí a stereotypní, ale přitom líbezné události, které děj nikam neposouvají. Jako příklad uvedu událost, když Kammamuri bloudí lesem, je sledován nepřáteli a narazí na hrozivého, obrovského hada. Po bližším prozkoumání zjistí, že pod hadem leží mrtvola a obává se, že jde o jeho pána, ale naštěstí zjistí, že se jedná o jejich nepřítel. Celé situaci je věnováno zbytečně mnoho prostoru na to, že se vlastně nic významného neudálo. Salgari opět klade velký důraz na detaily a i zde precizně popisuje onu mrtvolu. „*Era una massa di carne contorta, stritolata, inondata di sangue. Aveva la bocca smisuratamente aperta e lorda d'una spuma sanguinosa, gli occhi fuori delle orbite, punte di ossa infrante che gli uscivano dal petto orrendamente sfondato e le membra spezzate in dieci diversi luoghi.*“²⁸

²⁸Ibidem, s. 86

Knihy se velmi dobře čte. Je psána jednoduchým a srozumitelným jazykem. Autor často užívá přímé řeči, což dělá knihu zábavnější a stravitelnější pro širší veřejnost. Kniha je plná klišé, patosu a kýče.

I v tomto příběhu hraje stěžejní roli velká láska. Tentokrát se jedná o lásku mezi domorodcem Tremal-Naikem a unesenou angličankou Adou. Tato láska je samozřejmě nadnesená. Hlavní hrdina se do Ady bláznivě zamiluje poté, co ji spatřil ve snu, když blouznil v horečkách a okamžitě se za ní rozhodne vydat a zachránit ji. Když se poprvé spatří, tvrdí, že ji miluje víc než svůj život. Ona mu tyto city okamžitě opětuje. Jejich láska je v knize popisována až pateticky. Například, když Tremal-Naik vypráví svému nejvěrnějšímu sluhovi Kammamurimu o tom, jak poprvé Adu spatřil, je velmi emotivní, expresivní a v knize se dokonce píše, že se u toho třese, jako by měl horečku:

„ - Ma dove hai veduto questa donna? - chiese infine Kammamuri. - Dove mai, ché la jungla non ha che delle tigri per abitanti?

- L'ho veduta nella jungla, Kammamuri, - disse Tremal-Naik con voce cupa. -

Era una sera, oh non la scorderò mai, quella sera, Kammamuri! Io cercavo i serpenti sulle rive d'un ruscello, laggiù, proprio nel più folto dei bambù, quando a venti passi da me, in mezzo ad una macchia di mussenda, dalle foglie sanguigne, apparve una visione, una donna bella, raggianti, superba. Non ho mai creduto, Kammamuri, che esistesse sulla terra una creatura così bella, né che gli dei del cielo fossero capaci di crearla.

Aveva neri e vivi gli occhi, candidi i denti, bruna la pelle e dai suoi capelli d'un castagno cupo, ondegianti sulle spalle, ne veniva un dolce profumo che inebriava i sensi.

Ella mi guardò, emise un gemito lungo, straziante, poi scomparve al mio sguardo. Mi sentii incapace di muovermi e rimasi là, colle braccia tese innanzi, trasognato. Quando tornai in me e mi misi a cercarla, la notte era scesa sulla jungla, e non vidi né udii più nulla.

Chi era quella apparizione? Una donna od uno spirito celeste? Ancora lo ignoro. - Tremal-Naik si tacque. Kammamuri notò che egli tremava sì forte da temere che avesse la febbre“²⁹

²⁹ Ibidem, s. 11.

I v tomto díle se kromě patetické lásky objevuje motiv pevného přátelství. Zde se ovšem jedná spíše o věrnost, vděčnost a vzhlížení ke svému pánovi. Patrná je oddanost Kammamuri ke svému pánovi Tramal-Naikovi například v části, kdy se na začátku knihy Tramal-Naik vzbudí a nad ním stojí jeho poslušný sluha a odhání od něj mouchy: „*L'indiano parve che ritornasse in sé. Chiuse gli occhi, poi tornò a riaprirli, fissando in volto il maharatto.*

- *Ah! sei tu, Kammamuri!* - *esclamò.*

- *Sì, padrone.*

- *Cosa fai tu qui?*

- *Voglio su di te e scaccio le zanzare.* ³⁰

3.4. Král moře (Il Re del Mare, 1906)

Il Re del Mare byl také nejprve vydáván po částech v časopise „Per terra e per mare” mezi léty 1904 a 1905 a v roce 1906 byla poprvé vydána jeho knižní verze nakladatelstvím Bemporad. Od té doby byl znovu vydán v několika verzích. Na obálce knihy, vydané v roce 1971 nakladatelstvím Mursia, je výrazná a barevná kresba Alberta Michelinioho, znázorňující bitvu, moře a loď. Ani na této obálce nechybí nic podstatné, aby si potencionální čtenář mohl domyslet, o čem kniha bude vyprávět.

Jedná se o jeden z mála románů, ve kterém se děj odehrává nepřetržitě bez Salgariho klasických odboček, v nichž se hrdina obvykle ztrácí v džungli nebo na moři izolovaný od ostatních a je znovu nalezen až po překonání mnohých nástrah a životních zvrátů. Neobsahuje honičky a další vsuvky typické pro Salgariho prózu, které jsou sice okouzující, ale nepřispívají ničím významným k hlavnímu příběhu. Narozdíl od většiny Salgariho románů se Král moře vyznačuje plynulým dějem, s minimálními odbočkami od hlavního děje. Prakticky je tam jen jedna odbočka, ve které Yanez, Darma a Moreland uvíznou na ostrově a jsou zajati nepřítelem. Jedná se o krátkou, ale nezbytnou epizodu pro příběh, neboť umožňuje Yanezovi navrátit svobodu Morelandovi.

Z jeho tvorby se jedná o jeden z nejzdařilejších románů, z něhož je nejvíce oceňována první část, která je prakticky jedna nekončící bitva, která není nudná právě díky Salgariho dobrým nápadům: *palline con punte di acciaio, fuochi costituiti da mezza noce di cocco riempita di bambagia inzuppata di materiale infiammabile, catene*

³⁰ Ibidem, s. 9.

sott'acqua per bloccare il passaggio alla nave, fuoco alla foresta, supplizio dei cocodrilli, carica degli elefanti, caucciù bollente versato sopra gli assalitori (koule s ocelovými hroty, požáry založené pomocí kokosových ořechů naplněných syrovou bavlnou, která je namočená v hořlavině, podvodní řetězy k blokaci průplavu lodí, lesní požáry, mučení krokodýlů, útoční sloni, vařící kaučuk vylitý na útočníky). Jedná se o celou řadu vynálezů, které umožňují číst příběh jedním dechem. Toto je typickým znakem konzumní literatury, která čtenáři nedává velký prostor pro přemýšlení a analyzování, je zábavná a tím snadno čtivá.

Hlavní hrdinové se v Salgariho dílech neustále opakují. To se, jak pro autora, tak i pro vydavatele, stává jistotou úspěchu. Postavy jsou čtenáři dobře známé a jejich charakter se od minulých knih nikam významně neposunuly, ani se výrazně nezměnily. V tomto románu jsou hlavními hrdiny jak Sandokan, tak Yanez, s tím rozdílem, že Sandokan jedná vždy společně s Yanezem, zatímco Yanez jedná i na vlastní pěst. Je to například on, kdo přivádí pomoc Tremal-Naikovi a následně se ztratí s Darmou a Morelandem. Tremal-Naik a Kammamuri jsou druhotní a nikdy se nevyskytují sami, vždy jsou pouze v pozadí. Také Surama se objevuje málo. O trochu více se objevuje Darma, která je ale aktivní součástí závěrečného dramatického obratu. Ani zde nechybí kontrasty v charakterech postav. Jako obvykle nevynechá Salgari jedinou příležitost zdůraznit svůj negativní postoj vůči Angličanům, které Sandokan popisuje jako „*sterminatori delle genti di colore soprattutto quando indifese*“ („hubitele barevných lidí, především těch bezbranných“), zatímco ale naopak, alespoň v tomto románu, nalézá slova chvály pro Američany, přesněji Severoameričany. Naopak Asiati jsou popisováni jako „*barbari sanguinari*“³¹, „*fanatici musulmani*“³², „*quei selvaggi*“.³³

Salgari projevuje hlubokou úctu k poraženým nepřítelům, kteří bojovali s odvahou a uznává hrdinství soupeře (jako například když anglický velitel neopouští svou loď, přestože se potápí a díky tomu je odměněn milostí).

31 SALGARI, Emilio, *Il Re del Mare*, 1971, s. 16.

32 *Ibidem*, s. 46.

33 *Ibidem*, s. 102.

4. KAPITOLA ČTVRTÁ: Konzumní literatura v Salgariho díle

4.1. Kritika versus Emilio Salgari

V posledních letech zájem o Salgariho literaturu stoupá a není to znát jen tím, že má stále nové čtenáře, neboť Salgari měl už od počátku své kariéry početné publikum, ale zdá se, že zájem o jeho dílo se ukazuje i v nesčetných, více či méně odborných studiích a různých přednáškách týkajících se jeho děl. Salgari byl vždy velmi populárním spisovatelem, jehož ambice směřovaly především k oslovení mladšího publika a i po sto letech od jeho smrti se zdá být spisovatelem „tout court“, oblíbeným u všech generací. To proklamuje i Felice Pozzo ve své knize *Emilio Salgari e dintorni*: „*Era nato in realtà [...], come scrittore per adulti e tale sarebbe rimasto per tutta la vita, se il mercato e le circostanze non lo avessero, contro voglia, deviato verso altre fasce di lettori.*“³⁴

Po celý svůj život a dá se říci, že i po něm, jím kritika opovrhovala. Ale pravdou je, že kritika pohrdavě odmítá veškerou populární literaturu a především literaturu určenou pro mládež. Kritika upozorňuje na absenci umění a negativní výchovné metody, jenž jeho díla obsahují. Za to ji napomíná například Ugo Zannoni: „*[Salgari] è divenuto talmente popolare da essere ancora costantemente ricercato e divorato dai fanciulli e tollerato dai maestri, nonostante il suo valore assolutamente negativo in fatto di educazione. I numerosissimi romanzi del Salgari [...] non hanno altra virtù che quella di esaltare la fantasia, di trascinare la mente del fanciullo in un paradossale mondo estremamente lontano dalla realtà, e quel che è peggio, lasciare impressioni crudeli e sanguinarie.*“³⁵ Podobný názor zastává i Olga Visentini: „*Salgari ebbe del poeta solo la febbre: ma la febbre fu perenne e gli tolse col freno dell'arte anche la coscienza suprema della creazione, onde quell'incalzar di fatti espressi in uno stile duro, disadorno, a volte convulso o contorto, non costruiti, a incubo, come nel sogno. In lui fu continua l'esaltazione avventurosa che negli adolescenti è transitoria: ma in quell'esaltazione c'è un vigore che non va trascurato.*“³⁶

Všechny tyto výroky jsou si určitým způsobem podobné. Tito autoři připouštějí, že i přes všechny negativní aspekty, kterými kritika opovrhoje, jsou díla Emilia Salgariho

³⁴ POZZO, Felice, *Emilio Salgari e dintorni*, Napoli, Liguori, 2001 s. 13.

³⁵ ZANNONI, Ugo, *La letteratura per l'infanzia e la giovinezza*, Bologna, Cappelli, 1931, s. 158.

³⁶ VISENTINI, Olga, *Libri e ragazzi*, Verona, Mondadori, 1933, s. 120.

mladými čtenáři čtená, až přímo hltaná s neuvěřitelným nadšením. Většina kritiků však hovoří neustále o tom stejném a sice, že jeho knihy jsou zanedbané, laciné, mylné a že v nich chybí známka umění.

Salgari je často nazýván italským Julesem Vernem. Jeho kritici ho však často napomínají, že narozdíl od něj Jules Verne působí na mládež výchovně a dává jim dobré morální příklady. To tvrdí i Salgarinův odpůrce Gaetano Salvemini: „*Jules Verne fu maestro di buona educazione morale a me e a molti della mia generazione. La generazione che succedette alla mia lesse invece Salgari cioè storie di corsari che vanno in cerca di ricchezze, senza direzioni morali, col pugnale fra i denti. Jules Verne, 1880-1900, Salgari 1900-1920. Quei nomi e quelle date spiegano molti avvenimenti italiani.*”³⁷

O propojení s Vernem se zmiňuje i Giuseppe Fanciulli, který je citován v knize od Lina Monchieriho: „*I libri – di S. – mentre suscitano tante simpatie nel pubblico giovane, vennero condannati dagli educatori, e il loro autore fu giudicato come un mediocre imitatore di Giulio Verne. Ora è doveroso correggere un giudizio tanto sommario. In realtà, S. non ebbe mai, come Verne, il proposito di istruire, e probabilmente quello di educare, ma ciò non toglie che egli raggiungesse, anche inconsapevolmente, qualche effetto educativo... La scimitarra di Budda, I misteri della Jungla nera, Le Tigri di Mompracem e altri racconti, si salvano dall'eccidio e sono vivi anche oggi, mercé l'arte dello scrittore. Dove risiede l'originalità di quest'arte? Nella tecnica cinematografica del racconto... Verne con tutti i suoi meriti era lento, descrittivo, minuto, Salgari procede rapido, sicuro che il movimento di per sé può interessare e perfino raggiungere effetti artistici.*“³⁸

³⁷ SALVEMINI, Gaetano, Una pagina di storia antica, in «Il Ponte», 1950, n. 2, s. 118.

³⁸ MONCHIERI, Lino, Emilio Salgari, Brescia : La scuola, copyr. 1955, s. 71.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo definovat znaky konzumní literatury, které se vyskytují v románech Emilia Salgariho. Po přečtení jeho několika významných děl a na základě prozkoumání sekundární literatury, týkající se jeho tvorby z hlediska jiných autorů, jsem došla k závěru, že jeho knihy obsahují všeobecně známé rysy konzumní literatury, jako jsou lehké zápletky poutající pozornost čtenáře, charaktery postav, které se dále nerozvíjejí, primitivní sloh bez uměleckého rázu, poutavé obaly knih lákající mladé čtenáře, dobrodružný děj a jednoduchost popisů krajin a vzájemných vztahů mezi postavami.

Jedním z nejvýraznějších znaků Salgariho děl je užívání cizích jmen a exotismů. Jeho snaha o to, aby se čtenář cítil být součástí něčeho nového, neznámého a netradičního, je také jedním z aspektů, proč bývá Salgari řazen do skupiny autorů píšících takzvanou konzumní literaturu. O tom píše i Antonio Faeti.: „*Nomi di cose, di luoghi, di artefatti, di animali, di cibi, di profumi che condensano atmosfere e fanno vibrare la pagina.*“³⁹ Je však nutné uznat, že díky jeho románům, které se odehrávají v exotickém prostředí, znalost například jihovýchodní Asie rapidně stoupla. On sám měl toto prostředí podrobně nastudované z různých dokumentů, encyklopedií, map a deníků.

Dalším ze znaků konzumní literatury, který je spjat i s dílem Emilia Salgariho je, že většina knih byla vydávána nejprve jako příloha v různých populárních časopisech a novinách. Až po delší době byla vydána jejich knižní verze. Například román *Le tigri di Mompracem* byl vydán v pěti verzích. První čtyři vyšly formou příloh v časopisech a až páté vydání bylo knižní. První verze vyšla 16. října 1883 v „La Nuova Arena“, druhá v „La Libertà“ z Piacenzi mezi 20. prosincem 1884 a 29. zářím 1885, třetí v „Il Telefono“ z Livorna v roce 1886 a čtvrtá jako příloha k „La Gazzetta di Treviso“ mezi prosincem 1890 a říjnem 1891. Knižní verze pod názvem *Le tigri di Mompracem* vyšla až roku 1900.

Dalším ze znaků je fakt, že charaktery postav bývají vždy vedeny do extrémů, ať už dobra, nebo zla. Například na začátku románu *La Tigre della Malesia* je poměrně podrobný popis hlavního hrdiny Sandokana, který se zdá být v určitých ohledech až

³⁹ FAETI, Antonio, La valle della luna, upravil E. Beseghi, La valle della luna. Avventura, esotismo, orientalismo nell'opera di Emilio Salgari, Firenze, La Nuova Italia, 1992, s. 59.

absurdní. Salgari ho prezentuje jako silného, statného a na první pohled hrozivého piráta, který dokonce pije lidskou krev: „*Era alto di statura, ben fatto, con muscoli forti come se fili d'acciaio vifossero stati intrecciati, dai lineamenti energici, l'anima inaccessibile a ogni paura, agile come una scimia, feroce come la tigre delle jungle malesi, generoso e coraggioso come il leone dei deserti africani. Aveva unafaccia leggermente abbronzata e di una bellezza incomparabile, resa truce da una barba nera, con una fronte ampia, incorniciata da fuliginose ricciuti capelli che gli cadevano con pittoresco disordine sulle robustespalle. Due occhi di una fulgidezza senza pari, che magnetizzavano, attiravano, che ora diventavano melanconici come quelli di una fanciulla, e che ora lampeggiavano e schizzavano fiamme. Due labbra sottili, particolari agli uomini energici, dalle quali, nei momenti di battaglia, usciva una voce squillante, metallica, che dominava il rombo dei cannoni, e che talvolta si piegavano ad un melanconico sorriso, che a poco a poco diventava un sorriso beffardo, fino al punto di trovare il sorriso della Tigre della Malesia, quasi assaporasse allora il sangue umano! [...] A ogni modo si sapeva che egli era il più terribile e il più capriccioso dei Pirati della Malesia, un uomo che più di una volta era stato visto bere sangue umano, e, orribile a dirsi, a succhiare le cervella dei moribondi.*“⁴⁰

A takových momentů je v knize několik. Například při výslechu jednoho zajatého anglického desátníka mu Sandokan říká: „*Sai che la Tigre sarebbe capace di bere il tuo sangue e di strapparti il cuore e divorarlo ancora palpitante!*“⁴¹

Autor nám Sandokana představuje jako nezkrotného divocha, jenž byl štědrý a hrdinský, ale zároveň byl velkou součástí přírody a jeho povaha byla často přímo zvířecí: „*la Tigre smaniosa di venire alle mani, la Tigre assetata di sangue affamata di carne umana.*“⁴²

Dalším aspektem, proč jsou jeho díla tak oblíbená u veřejnosti, je láska, která vedle dobrodružství hraje v jeho dílech klíčovou roli. V tomto případě tuto roli představuje vztah Sandokana a Marianny: Perly z Labuanu, který je shrnut slovy Lorda Guillonka:

⁴⁰ SALGARI, Emilio, *La Tigre della Malesia*, s. 2.

⁴¹ *Ibidem*, s. 154.

⁴² *Ibidem*, s. 275.

„egli l'ama, deveamarla colla feroce passione di un selvaggio, di un pirata, centuplicata dalla posizione, dal baratro che li separa.“⁴³ Jedná se o velkou lásku, pro kterou je Sandokan ochotný zanechat pirátství a stát se jiným mužem. Na konci knihy *La Tigre della Malesia* je patrná Sandokanova přeměna ze zvířete na člověka. Dojemná je scéna, kde se loučí s Yanézem, pirátstvím, Mompracemem a ostatními tygry a to vše kvůli své lásce k Marianně.

Kromě velké lásky se tedy klade také důraz na přátelství. Zejména přátelství Yaneze a Sandokana a přeživších tygrů, které je nejvíce vidět na konci knihy *La Tigre della Malesia*.

Jedním z nejnápadnějších znaků konzumu je dobrodružství. Autor se snaží držet čtenáře neustále v napětí. Knihy jsou plné laciných a ne příliš originálních zápletek. Hlavní hrdinové jsou stále na cestě, stále něco zkoumají, řeší a podnikají. Knihy jsou velmi čtivé, děj tak nějak sám plyne bez výrazných zvratů a důležitým faktorem mnoha bojů a incidentů je náhoda. Slovní zásoba autora je poměrně jednoduchá, díky tomu se mi jeho knihy dobře četly i v originále.

Po bližším seznámení s tímto tématem jsem došla k závěru, že i přes negativní postoje kritiků má konzumní literatura na poli literární vědy svůj význam. Literatura nemá pouze uměleckou hodnotu, ale klade si za cíl čtenáře pobavit.

Salgari tohoto cíle ve svých knihách úspěšně dosáhl a stal se oblíbeným u mnoha čtenářů napříč generacemi.

⁴³ Ibidem, s. 243.

RIASSUNTO

La narrativa di Emilio Salgari, che appare inizialmente a puntate in quotidiani è una produzione letteraria di massa. Salgari scrive non per una società di élites ma di massa. Salgari destinava i suoi romanzi a un pubblico misto di adolescenti, studenti, artigiani, impiegatim e lavoratori.

La produzione letteraria di Emilio Salgari sia costituita da una serie di romanzi raggruppati ed articolati utilmente in „cicli“. Fra questi, il più famoso é certamente quello dei „pirati della Malesia“ (o ciclo indo-malese, insomma il „ciclo“ di Sandokan e Yanez, di Tremal-Naik e Suyodhana, della Perla di Labuan e della Vergine della Pagoda, di Kammamuri e Sambigliong, di Darma e Surama) che comprende undici romanzi (I misteri della Jungla Nera, I pirati della Malesia, Le tigri di Mompracem, Le due tigri, Il Re del Mare, Alla conquista di un impero, Sandokan alla riscossa, La riconquista di Mompracem, Il bramino dell'Assam, La caduta di un impero e La rivincita di Yanez).

Emilio Salgari é nato come scrittore popolare, ma ha certe ambizioni. Si ritrova a cent'anni dalla morte a essere riconosciuto come scrittore tout court. Si dice che per tutta la vita, e anche dopo, sia stato snobbato dalla critica.

Ma è altrettanto vero che la critica letteraria snobbava tutta la letteratura popolare, non solo Salgari. Lo scopo del critico era rilevare la presenza o meno dell'“arte” nell'opera letteraria, e certamente non l'andava a cercare in quella che oggi chiameremmo „letteratura di consumo“.

LITERATURA

Primární literatura:

SALGARI, Emilio. *Le tigri di Mompracem*. A cura di Silvia Masaracchio, Collana Bachecca Ebook, 2011.

SALGARI, Emilio. *La Tigre della Malesia*. Torino: Viglongo, 1991.

SALGARI, Emilio. *I Misteri della Jungla Nera*. A cura di Silvia Masaracchio, Collana Bachecca Ebook, 2011.

SALGARI, Emilio. *Il Re del Mare*. Roma: Ugo Mursia Editore, 1998.

České překlady:

SALGARI, Emilio. *Sandokan Tygři z Mompracemu*. Praha: Magnet-Press, 1991.
(adaptace Alena Jíchová a Eva Stenglová).

SALGARI, Emilio. *Sandokan Tajemství černé džungle*. Praha: Magnet-Press, 1991.
(adaptace Lada Salavová a Alena Bašťová-Mele).

Sekundární literatura:

ČAPEK, Karel. *Marsyas, jak se co dělá čili na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1984.

FAETI, Antonio. *La valle della luna*, upravil E. Beseghi, *La valle della luna. Avventura, esotismo, orientalismo nell'opera di Emilio Salgari*. Firenze: La Nuova Italia, 1992.

GALLO, Claudio, BONOMI, Giuseppe. *Emilio Salgari. La macchina dei sogni*, presentazione di M. Milani. Milano: BUR, 2011.

HRABÁK, Josef, ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*. Praha: SPN, 1987.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

MONCHIERI, Lino. *Emilio Salgari*, Brescia: La scuola, 1955.

POZZO, Felice. *Emilio Salgari e dintorni*. Napoli: Liguori, 2001.

POZZO, Felice. *Nella giungla degli pseudonimi salgariani*. Bari: Dedalo, 1997.

SALVEMINI, Gaetano. *Una pagina di storia antica. Il Ponte*, 1950.

SARTI, Vittorio. *Nuova Bibliografia Salgariana*. Torino: Sergio Pignatone, 1994.

SOLDAN, Fedor. O literárním braku. Praha: Život a práce, 1941.

SIROVÁTKA, Oldřich. Literatura na okraji. Praha: Československý spisovatel, 1990.

ŠÁMAL, Petr. Soustružníci lidských duší: lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století. Praha: Academia, 2009.

TODOROV, Tzvetan. Kategorie literárního vyprávění. In: Kylaoušek, P.: Znak, struktura, vyprávění. Brno: Host, 2002.

VISENTINI, Olga. Libri e ragazzi. Verona: Mondadori, 1933.

VLAŠÍN, Štěpán. Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977.

ZANNONI, Ugo. La letteratura per l'infanzia e la giovinezza. Bologna: Cappelli, 1931.

Veškeré romány přisuzované E. Salgarimu v abecedním pořadí

- 1) Alla conquista di un impero (Ciclo della Jungla Indiana)
- 2) Al Polo Australe in velocipede
- 3) Al Polo Nord
- 4) Le Aquile della steppa
- 5) Attraverso l'Atlantico in pallone
- 6) Avventure fra i pellirossa (pod pseudonymem G. Landucci; originální název: Avventure fra le Pelli-rosse)
- 7) Avventure straordinarie di un marinaio in Africa (pod pseudonymem E. Bertolini; originální název: Straordinarie avventure d'un marinaio in Africa)
- 8) La bohème italiana
- 9) Il bramino dell'Assam (Ciclo della Jungla Indiana)
- 10) I briganti del Riff
- 11) La caduta di un impero (Ciclo della Jungla Indiana)
- 12) La capitana del Yucatan
- 13) Il capitano della Djumna
- 14) Capitan Tempesta (Ciclo Il leone di Damasco; originální název: Il Capitan Tempesta)
- 15) Cartagine in fiamme
- 16) Le caverne dei diamanti (pod pseudonymem E. Bertolini)
- 17) La città dell'oro
- 18) La città del re lebbroso

- 19) Il Continente misterioso (Ciclo dei due marinai)
- 20) I corsari delle Bermude (Ciclo delle Bermude)
- 21) Il Corsaro Nero (Ciclo dei Corsari)
- 22) La Costa d'Avorio
- 23) La crociera della Tuonante (Ciclo delle Bermude)
- 24) Un dramma nell'Oceano Pacifico
- 25) I drammi della schiavitù
- 26) Duemila leghe sotto l'America (také pod názvem: Il tesoro misterioso)
- 27) Le due tigri (Ciclo della Jungla Indiana)
- 28) L'eroina di Port-Arthur (pod pseudonymem Cap. Guido Altieri)
- 29) La favorita del Mahdi
- 30) I figli dell'aria (Ciclo dell'aria)
- 31) Le figlie dei Faraoni
- 32) Il figlio del cacciatore d'orsi (pod pseudonymem A. Permini)
- 33) Il figlio del Corsaro Rosso (Ciclo dei Corsari)
- 34) Il fiore delle perle (Ciclo delle Filippine)
- 35) La gemma del Fiume Rosso (pod pseudonymem G. Landucci)
- 36) La giraffa bianca (pod pseudonymem G. Landucci)
- 37) Jolanda, la figlia del Corsaro Nero (Ciclo dei Corsari)
- 38) Il leone di Damasco (Ciclo Il leone di Damasco)
- 39) Le meraviglie del Duemila
- 40) I minatori dell'Alaska
- 41) I misteri della Jungla Nera (Ciclo della Jungla Indiana)
- 42) La montagna di luce
- 43) La montagna d'oro (pod pseudonymem Cap. Guido Altieri)
- 44) I naufragatori dell'Oregon
- 45) I naufraghi della Poplador
- 46) I naviganti della Meloria (pod pseudonymem E. Bertolini)
- 47) Nel paese dei ghiacci
- 48) Gli orrori della Siberia
- 49) Le pantere di Algeri (originální název: Le Pantere d'Algeri)
- 50) La perla sanguinosa
- 51) I pescatori di balene
- 52) I pescatori di trepang

- 53) I pirati della Malesia (Ciclo della Jungla Indiana)
- 54) I predoni del gran deserto
- 55) I predoni del Sahara
- 56) Il re della montagna
- 57) Il re della prateria
- 58) Il re dell'aria (Ciclo dell'aria)
- 59) Il re del mare (Ciclo della Jungla Indiana)
- 60) La regina dei Caraibi (Ciclo dei Corsari)
- 61) La riconquista di Mompracem (Ciclo della Jungla Indiana; originální název: La riconquista del Mompracem)
- 62) La rivincita di Yanez (Ciclo della Jungla Indiana)
- 63) I Robinson italiani
- 64) La rosa del Dong-Giang (jinak také nazýván: Tay-See)
- 65) Sandokan alla riscossa (Ciclo della Jungla Indiana)
- 66) La scimitarra di Budda
- 67) Gli scorridori del mare (pod pseudonymem Romero S.)
- 68) La scotennatrice (Ciclo del Far West)
- 69) Le selve ardenti (Ciclo del Far West)
- 70) Una sfida al polo
- 71) I solitari dell'Oceano
- 72) La sovrana del campo d'oro
- 73) La Stella dell'Araucania
- 74) La Stella Polare e il suo viaggio avventuroso
- 75) Le stragi della China (pod pseudonymem Cap. Guido Altieri)
- 76) Le stragi delle Filippine (Ciclo delle Filippine)
- 77) Straordinarie avventure di Testa di Pietra (Ciclo delle Bermude)
- 78) Sull'Atlante
- 79) Sulle frontiere del Far West (Ciclo del Far West)
- 80) Sul mare delle perle (pod pseudonymem G. Landucci)
- 81) Il tesoro della montagna azzurra
- 82) Il tesoro del presidente del Paraguay (Ciclo dei due marinai)
- 83) Le tigri di Mompracem (Ciclo della Jungla Indiana)
- 84) Gli ultimi filibustieri (Ciclo dei Corsari)
- 85) L'uomo di fuoco

86) La vendetta d'uno schiavo (pod pseudonymem E. Giordano)⁴⁴

⁴⁴ POZZO, Felice, *Emilio Salgari e dintorni*, Liguori, Napoli, 2000, s. 299-309 (zde se nachází kompletní výčet Salgariho děl).